סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשע"ט, 2019
מספר השאלון: 34281
קובץ: תשובות סופיות

אזרחות

שאלון 34281

הוראות לנבחן

הוראות לנבחן
א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
פרק ראשון – (1×14) – 14 נקודות
פרק שני – (3×9) + (1×13) – 40 נקודות
פרק שלישי – (2×12) – 24 נקודות
פרק רביעי – (2×11) – 22 נקודות
סה"כ – 100 נקודות
ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.
בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון (14 נקודות)

שאלה 1

א. הגישה הכלכלית־חברתית הליברלית (ניאו־ליברלית). הצגה: מדגישה את החירות הכלכלית על פני השוויון החברתי־כלכלי (סוברת שהחירות מקדמת את טובת החברה כולה ובתוכה את החלשים); הפרט אחראי לחייו / לרווחתו; דגש על יוזמה פרטית, יעילות ותחרות, שוק חופשי; מעורבות מינימלית של המדינה בתחום החברתי־כלכלי – הפרטה, קיצוץ תקציבים, צמצום קצבאות, הפחתת מסים. ציטוט: "אחת מהן היא להעביר חברות ממשלתיות, ובהן את חברת הרכבת הלאומית, לבעלותן של כמה חברות פרטיות כדי לעודד תחרות." / "רפורמה נוספת היא להפחית את המס שבעלי ההון צריכים לשלם, וזאת כדי לעודד אותם להשקיע במדינה." קישור: הפרטת חברות ממשלתיות, עידוד תחרות והפחתת מסים = צמצום מעורבות המדינה בכלכלה ועידוד היוזמה הפרטית.

ב. חופש התנועה (נגזרת של הזכות לחירות). הצגה: זכותו של כל אדם לנוע כרצונו ובאופן חופשי ממקום למקום / להימצא בכל מקום / לצאת מן המדינה ולהיכנס אליה. ציטוט: "משטרת צרפת נאלצה לפעול לפיזור ההפגנות, עצרה מפגינים רבים והבהירה שלא תאפשר חסימת כבישים, משום שחסימת הכבישים פוגעת באופן ישיר בשגרת יומם של אלפי נוסעים." / "המפגינים צעדו ברחובות מרכזיים, חסמו כבישים חשובים ומנעו מכלי תחבורה את האפשרות לנסוע." קישור: חסימת הכבישים מנעה מן הנוסעים לנוע באופן חופשי ממקום למקום, והמשטרה פיזרה את ההפגנה כדי לאפשר להם לנסוע.

שאלה 2

א. הכרעת הרוב: מתוך כמה אפשרויות מתקבלת ההחלטה שבה תומכים הרוב – רוב האוכלוסייה, רוב הנציגים או רוב המצביעים; בלי לפגוע באופן לא סביר או לא מוצדק בזכויות יסוד ובזכויות המיעוט. ציטוט: "בהצבעה שהתקיימה בוועדה, שני שלישים ממשתתפי הדיון הצביעו בעד ביטול הפטור ושליש מהם התנגדו לכך." קישור: הוועדה בחרה בין שתי אפשרויות (המשך הפטור או ביטולו) בהצבעה, והתקבלה האפשרות שבה תמך הרוב.

ב. חוק חינוך ממלכתי (התשי"ג–1953). הצגה: החוק קובע את מטרות החינוך הממלכתי, המשלבות ערכים יהודיים־לאומיים וערכים דמוקרטיים־אוניברסליים – בין השאר לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו, אזרח נאמן למדינת ישראל; להנחיל את עקרונות הכרזת העצמאות ואת ערכי המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית ולפתח כבוד לזכויות האדם ולתרבותו של הזולת; ללמד את מורשת ישראל והמסורת היהודית; לטפח מעורבות בחיי החברה הישראלית, רצון לעזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות וחתירה לצדק חברתי. ציטוט: "המנהלים טענו כי הם נעזרים בפעילותה של עמותה זו כדי להקנות לתלמידים ערכים אוניברסליים המעוגנים גם בתרבות עם ישראל, ובהם כבוד כלפי השונה והאחר, דאגה לחלשים בחברה, נתינה, אהבת האדם ואהבת הארץ." קישור: אהבת האדם ואהבת הארץ, כבוד לאחר ודאגה לחלשים הם ממטרות החינוך הממלכתי שבחוק.

פרק שני (40 נקודות) – שאלות 3–7

שאלה 3

שניים מאלה, כל אחד מוסבר: כלליות – לכל אזרח זכות לבחור ולהיבחר; שוות – לכל בוחר קול אחד בעל משקל שווה; חשאיות – רק הבוחר יודע במי בחר (קלפי, פרגוד, מעטפה סגורה); מחזוריות – בחירות בפרקי זמן קבועים בחוק; חופשיות – בחירה על פי רצון חופשי, בלי לחץ, עם חופש ביטוי והתארגנות פוליטית והתמודדות של שתי מפלגות / שני מועמדים לפחות.

שאלה 4

זכויות קיבוציות הניתנות לקבוצות אתניות־תרבותיות / מיעוטים לאומיים; מטרתן להסדיר בצורה מוסדית ולשמר את זהותה הייחודית של הקבוצה במדינה, בתחומים כמו שפה, חינוך, תרבות, ייצוג כקבוצה (שתי דוגמאות); המדינה קובעת את היקף הענקתן ואת מידת התמיכה המוסדית בהן (לעומת זכויות הפרט של בני המיעוט, שהן זכויות יסוד בכל דמוקרטיה).

שאלה 5

מהו: מעצר מניעתי, ללא הליך פלילי רגיל נגד העצור – גם בלי שהוא מואשם בביצוע עבירה; מטרה: למנוע פגיעה עתידית בביטחון המדינה או בביטחון הציבור (בזכות לחיים ולביטחון של אזרחי המדינה); מגבלות: בשל הפגיעה הקשה בזכויות חלות עליו הגבלות בחוק – בסמכות שר הביטחון, לתקופה של עד שישה חודשים שניתן להאריך, ונתון לביקורת שיפוטית.

שאלה 6

שניים מאלה, כל אחד לפי קריטריון אחד בשני המושגים: למי – העדפה מתקנת ניתנת לקבוצה שקופחה / חלשה, הבחנה – לאדם (לפרט) בגלל שוני רלוונטי שלו; הסיבה / המטרה – העדפה מתקנת נועדה לצמצם פערים שנוצרו בשל קיפוח או אפליה של קבוצה, הבחנה נותנת יחס שונה כאשר השונות רלוונטית לנושא הנדון; משך הזמן – העדפה מתקנת לפרק זמן מסוים עד לצמצום הפער, הבחנה – כל עוד השוני קיים ורלוונטי; מה ניתן – בהעדפה מתקנת הטבה, בהבחנה יחס שונה (שאינו בהכרח הטבה).

שאלה 7

שניים מאלה: תמיכה פוליטית בישראל על ידי ארגונים ושדולות המשתדלים להשפיע על ממשלותיהם לתמוך בישראל בהקשרים שונים; תמיכה כלכלית – לאורך השנים תומכת יהדות התפוצות בפעילויות שונות בישראל בסכומים גדולים; חיזוק הזיקה של הדור הצעיר, שבקהילות רבות מזדהה פחות עם ישראל (למשל פרויקט תגלית, שליחי הסוכנות היהודית); עלייה לישראל והתנדבות בה.

פרק שני (40 נקודות) – שאלות 8–12

שאלה 8

הסיעות שכוללות את רוב חברי הכנסת ומהוות את בסיס התמיכה של הממשלה בכנסת; מבוססת על הסכמים קואליציוניים בין הסיעות המרכיבות אותה (ומחויבת למשמעת קואליציונית).

השסע הדתי: מחלוקת עמוקה ומתמשכת בין דתיים (וחרדים) לחילוניים על מקומה של הדת במדינה ובמרחב הציבורי (שבת, כשרות, נישואים וגירושים, גיור, חינוך, גיוס). הסבר: כשמפלגות המייצגות את הציבור הדתי ואת הציבור החילוני שותפות באותה קואליציה, הן חייבות לנהל משא ומתן ולהגיע להסכמות ולפשרות (בהסכמים הקואליציוניים) בנושאי דת ומדינה – למשל שמירה על הסדר הסטטוס קוו – וכך המחלוקת מוסדרת בהסכמה ולא בעימות, וכל ציבור מרגיש שהוא שותף בהכרעות.

שאלה 9

כלל האזרחים הם הריבון / מקור הסמכות של השלטון; האזרחים בוחרים שלטון של נציגים (שלטון נבחר, לזמן קצוב המוגדר בחוק) כדי שיפעל בשמם ולמענם.

מסירת מידע: אזרחים שמקבלים מידע על פעולות השלטון ועל עמדות המפלגות יכולים לבחור את נציגיהם באופן מושכל, וכך מממשים את ריבונותם. או פיקוח וביקורת: חשיפת ליקויים מאפשרת לעם לבדוק אם נציגיו פועלים למענו, ולהחליט אם לבחור בהם שוב.

שאלה 10

שותפות בין הסיעה שקיבלה את תפקיד הרכבת הממשלה ובין סיעות אחרות – ממשלה המורכבת ממספר סיעות/מפלגות; השותפות נדרשת לשם השגת רוב בכנסת; שותפות המבוססת על הסכמים קואליציוניים.

סובלנות: נכונות לקבל את זכותו של האחר להחזיק בדעות ובאורח חיים שונים ולפעול לפיהם, גם כשהם מנוגדים לדעותינו ואף מכעיסים אותנו; איפוק והימנעות מפגיעה. הסבר: בממשלה קואליציונית שותפות סיעות בעלות עמדות שונות ואף מנוגדות; כדי לשבת יחד בממשלה הן מקבלות את זכותן של השותפות להחזיק בעמדות אחרות ולפעול לפיהן, מתאפקות ומנהלות את המחלוקות בדיון ובהסכמים ולא בפגיעה זו בזו.

שאלה 11

כלל האזרחים הם הריבון / מקור הסמכות של השלטון; האזרחים בוחרים שלטון של נציגים (שלטון נבחר, לזמן קצוב המוגדר בחוק) כדי שיפעל בשמם ולמענם.

לפי שלטון העם, התושבים בוחרים נציגים (ראש רשות ומועצה) שיפעלו בשמם ולמענם; הוועדה הקרואה מורכבת מאנשי מקצוע שמינה שר הפנים ולא נבחרו על ידי התושבים, והיא מחליפה את הנציגים הנבחרים – ולכן התושבים אינם מנוהלים בידי נציגים שבחרו, ואינם יכולים להחליף אותם בבחירות.

שאלה 12

שלושה רכיבים: עוצמת השלטון (אמצעים כלכליים, אנושיים, מקורות מידע, מנגנוני אכיפה); סכנת ניצול לרעה של הכוח ופגיעה בזכויות האדם והאזרח או בזכויות קבוצות; לכן הפרדת רשויות ואמצעים מוסדיים (פורמליים) ולא מוסדיים (בלתי פורמליים) למניעת עריצות השלטון.

היועץ המשפטי לממשלה הוא אמצעי מוסדי (פורמלי) להגבלת השלטון: חוות דעתו המשפטית מחייבת את הממשלה, והוא בודק את חוקיות פעולותיה ומונע פעולות שאינן חוקיות – וכך מונע ניצול לרעה של עוצמת השלטון ופגיעה בזכויות האזרחים.

פרק שלישי (24 נקודות)

שאלה 13

הצגה: תהליכים כלל־עולמיים בין מדינות, חברות ויחידים; כוללים יכולת תנועה (מעבר, ניעות) הולכת וגדלה של סחורות, שירותים, מידע ובני אדם; התנועה מתבצעת במהירות, בתדירות גבוהה ובקלות יחסית, בהיקף הולך וגדל; העולם נתפס כ"כפר גלובלי", והדבר משפיע על תחומי חיים רבים: חברה, כלכלה, משפט, יחסים בין מדינות ולאומיות. ציטוט: "הלימוד באנגלית יתרום להשתלבות בקהילה האקדמית העולמית משום שתתאפשר קליטת מרצים בעלי שם מרחבי העולם, וכך יתחזקו התחרותיות והמצוינות." / "כמו כן, שערי האוניברסיטה ייפתחו לסטודנטים ממדינות שונות, ולכך יש יתרונות רבים בתחומי הכלכלה, התרבות, המדע, המשפט ועוד." קישור: מעבר לשפה הבין־לאומית כדי להשתלב בקהילה העולמית, ומעבר של מרצים, סטודנטים וידע ממדינה למדינה, המשפיע על תחומי חיים רבים.

שאלה 14

הצגה: הכרה בערך של ריבוי – מגוון דעות, עמדות של אנשים ושל קבוצות; עידוד ותמיכה בקיום ובביטוי של מגוון הדעות; מאפשר לכל קבוצה ולכל דעה להתארגן ולפעול למען האינטרסים שלה. ציטוט: "אני קורא לאקדמיה להגביר את מעורבותה בשיח הישראלי, להעמיק את הדיון על המורכבות של החברה הישראלית ובעיקר לעסוק בחינוך לקבלת רעיון קיומן המבורך של הזהויות התרבותיות השונות זו מזו ובזכות של כל תרבות לשמר את ייחודה." / "שיח זה ראוי שיתבסס על שוק רעיונות פורה והוגן, המזמין את הזולת להשתתף בו." קישור: "קיומן המבורך" של זהויות שונות = הכרה בערך של ריבוי; הזכות של כל תרבות לשמר את ייחודה = אפשרות לכל קבוצה לפעול למען האינטרסים שלה; שוק רעיונות המזמין את הזולת = עידוד ביטוי של מגוון דעות.

שאלה 15

הצגה: העברית היא שפת המדינה (חוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי, 2018: "עברית היא שפת המדינה"; לשפה הערבית מעמד מיוחד); היא השפה העיקרית במרחב הציבורי – שפת מוסדות השלטון, החקיקה ובתי המשפט, שפת ההוראה ברוב מערכת החינוך, ושפת התקשורת, השילוט והתרבות; תחייתה הייתה חלק מן התחייה הלאומית, והיא ביטוי לאופייה היהודי של המדינה במרחב הציבורי. ציטוט: "כשם שהעברית היא הלשון המשמשת את מוסדות השלטון השונים ובה נכתבים חוקי המדינה ופסיקותיהם של בתי המשפט, כך גם ראוי שהאקדמיה תכיר בחשיבות השפה העברית ותביא אותה לידי ביטוי בתוכנית הלימודים ובתחומי המחקר הרלוונטיים." הסבר: לטענת הכותב, אם האקדמיה תמשיך ללמד ולחקור בעברית היא תחזק את מעמדה; מעבר לאנגלית ידחק את העברית ואת התרבות הלאומית לשוליים.

פרק רביעי (22 נקודות) – שאלות 16–19

שאלה 16

- מדינה חילונית שיש בה הפרדה מלאה בין דת למדינה. הצגה: מקור הסמכות במדינה הוא ציבור האזרחים; אין זה מתפקידה של המדינה לחוקק חוקים בעלי אופי דתי, להעניק שירותי דת או להתערב בענייני דת; המדינה רק מאפשרת לכל אדם לקיים פולחן דתי באופן פרטי; המתח בין הדת לדמוקרטיה נפתר בהפרדה גמורה; המדינה יהודית מבחינה לאומית (הקשר לדת נשמר רק בסמלים). ציטוט: "לטענתם, מדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית ולכן עליה לאפשר לכל אדם לממש את חירותו ללא מגבלה של חקיקה או פסיקה דתית." קישור: הדרישה שהמדינה לא תגביל את חירות האדם בחקיקה או בפסיקה דתית = אין זה מתפקיד המדינה לחוקק חוקים בעלי אופי דתי.

שאלה 17

- מדינת לאום יהודית אתנית־תרבותית דמוקרטית. הצגה: מדינת ישראל היא מדינת הלאום של העם היהודי, המממשת את זכותו להגדרה עצמית; הלאום מוגדר על בסיס אתני־תרבותי – ההשתייכות ללאום אינה חופפת לאזרחות; אופייה היהודי בא לידי ביטוי בסמלים, בשפה, בלוח השנה, בחוק השבות ובזיקה ליהודי התפוצות, ויש לשמור על רוב יהודי; המדינה דמוקרטית – שוויון זכויות אזרחי מלא לכל אזרחיה, ובהם בני המיעוטים, שזכאים גם לזכויות קבוצתיות־תרבותיות (שפה, דת, חינוך, תרבות), אך המדינה אינה מדינת הלאום שלהם. ציטוט: "בטקס חנוכת בית הדין אמר דובר משרד המשפטים כי הקמת בית הדין בסכנין מבטאת את המחויבות של מדינת ישראל היהודית לשרת בממלכתיות ובשוויוניות את כל אזרחי המדינה על פי צורכיהם הדתיים." קישור: "מדינת ישראל היהודית" = מדינת הלאום של העם היהודי; שירות שוויוני לכל האזרחים = שוויון זכויות; בית דין שרעי = זכות קבוצתית־תרבותית (דת) למיעוט.

שאלה 18

– משפט פלילי. הצגה: במה עוסק – עבירות על החוק – מעשים שהמדינה קבעה בחוק שהם אסורים, משום שהם פוגעים בציבור ובסדר הציבורי; בין מי למי – המדינה (התביעה) היא הצד המאשים ומגישה כתב אישום נגד הנאשם; התוצאה – בית המשפט מכריע אם הנאשם אשם (נדרשת הוכחה מעבר לספק סביר), ואם הורשע – גוזר עליו עונש (מאסר, קנס ועוד). ציטוט: "בית המשפט המחוזי הרשיע מנהל של חברה שעסקה במכירת מוצרים בטלפון." / "בית המשפט הדגיש את חומרת המעשים של החברה וקבע שפעלה שלא כחוק, וגזר על מנהל החברה עונש של עשרה חודשי מאסר." קישור: הרשעה בעבירה ועונש מאסר הם מאפיינים של הליך פלילי.

שאלה 19

– הפנייה לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל: קריאה לשמור על השלום וליטול חלק בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים. ציטוט: "דובר משרד החוץ אמר כי המינוי של ערבי אזרח ישראל לתפקיד שגריר ישראל מסמל את השתלבותם של אזרחי ישראל הערבים בתפקידים שונים במוסדות השלטון של מדינת ישראל." קישור: מינוי אזרח ערבי לשגריר = נציגות של האזרחים הערבים במוסדות המדינה ושותפות בבניינה.

פרק רביעי (22 נקודות) – שאלות 20–21

שאלה 20

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני מתנגד/ת להורדת אחוז החסימה (כיום 3.25% מן הקולות, שווה ערך לכארבעה מנדטים) לשיעור נמוך יותר, שיאפשר לרשימת מועמדים שתקבל פחות מארבעה מנדטים להיכנס לכנסת."

ב. מושגים מקובלים נגד הורדת אחוז החסימה: יציבות שלטונית / משילות; הסכמיות; שלטון העם (טענה ש"סחטנות" קואליציונית מצד מפלגות קטנות פוגעת במימוש שלטון העם). דוגמה: יציבות שלטונית – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים בעד הורדת אחוז החסימה: ייצוגיות; שלטון העם; פלורליזם; סובלנות; התארגנות פוליטית. דוגמה: ייצוגיות – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

שאלה 21

א. טענה ברורה במשפט אחד, למשל: "אני מתנגד/ת להצעה לכלול בהליך מינוי השופטים שימוע בכנסת, שבו חברי הכנסת ישאלו את המועמד שאלות על כישוריו ועמדותיו ולאחריו תחליט הכנסת אם לאשר את מינויו."

ב. מושגים מקובלים נגד ההצעה: אי־תלות הרשות השופטת; עקרון הפרדת הרשויות; שלטון החוק (השופט כפוף לחוק בלבד); בחירת שופטים על פי כישורים מקצועיים. דוגמה: אי־תלות הרשות השופטת – הצגה וקישור לסוגיה.

ג. מושגים מקובלים בעד ההצעה: שלטון העם; עקרון הגבלת השלטון – פיקוח וביקורת של הכנסת על מינויים לרשות אחרת (איזונים ובלמים); שקיפות וזכות הציבור לדעת; אמון הציבור במערכת המשפט. דוגמה: שלטון העם – הצגה וקישור לסוגיה. אין להשתמש במושג זהה או קרוב לזה של סעיף ב.

כל הבגרויות באזרחות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/civics